

Vrijedan doprinos usustavljanju hrvatskoga biljnog nazivlja

(Želimir Borzan, *Imenik drveća i grmlja – latinski, hrvatski, engleski, njemački*, Hrvatske šume, Zagreb 2001, 485 str.)

Kad je riječ o pučkim nazivima za drveće i grmlje možemo ustvrditi da u usporedbi s potvrdama iz naših starijih leksikografskih izvora od sredine 15. stoljeća do danas nema velikih razlika među nazivima za pojedine vrste, odnosno, danas bismo rekli rodove (pojavljuju se tek različiti dijalektni ostvaraji istog oblika). Štoviše, možemo reći da je najveći broj naziva i danas u jezičnoj uporabi, kako u pučkoj, tako i u standardnoj (usp. *bor, breza, bukva, cer, glog, grab, jabuka, hrast, jasen, javor, lipa, smokva, šljiva, višnja, vrba* itd.). Ta konstatacija odnosi se i na latinske nazive koji se, od Dioskurida, Plinija, Teofrasta i drugih do, gotovo bismo mogli reći, službene botaničke nomenklature, od Linnéa naovamo, u osnovi nisu znatnije mijenjali. Tome je tako jer je riječ o običnom, lako prepoznatljivu raslinju, s uvijek određenom vrijednosti i svrhom (građa, ogrjev, jestivost i cijenjenost ploda), a ti se nazivi redovito prenose s koljena na koljeno ili se pak preuzimaju kao tuđice. Za druge zeljaste korovne, ljekovite i ostale biljke bez ekonomske važnosti situacija je nešto drugačija. Međutim, s razvojem botanike kao znanosti, to jest s promjenama u taksonomiji, odnosno klasifikacijom na više i niže taksonne, stalno se suočavamo i s novim biljkama i s njihovim novim sustavnim nazivima koje ne mogu pratiti istodobno i novi pučki i u standardnom jeziku prihvaćeni nazivi.

Pojava ove knjige korak je prema usustavljanju hrvatskih naziva za drveće i grmlje (u koje se ubraja i drveće i grmlje jestivih plodova) po uzoru na binarnu ili dvočlanu znanstvenu nomenklaturu. U nazivu se predlaže oznaka vrste kao pridjevnik (izrečen pridjevnik, imenicom, epitetom, dijagnostičkim atributom), primjerice *kineska, žuta, himalajska, rebrasta, Ermanova, slatka, kavkaska, patuljasta* i sl., te naziv roda – *breza*, koji je u jeziku od davnine. Pri stvaranju novih naziva važna je činjenica da je Borzan uzimao u obzir morfološke karakteristike koje rod i vrsta imaju, a odgovaraju načinu na koji su u davnoj prošlosti nastajali pučki nazivi, to jest na temelju percepcije biljke i uočavanju njezinih posebitosti koje motiviraju njezin naziv. Autor uzima u obzir sve naše botaničke izvore, poznate repertoare pučkog nazivlja i rječnike standardnog jezika te za svako stablo ili grm nužno ne predlaže uvijek novi naziv nego poštuje ustaljenu praksu (npr. za vrste roda *kozokrvina*, *Lonicera*, ostavlja već potvrđene nazive za vrste: *obična kozokrvina*, *isprepletana kozokrvina*, *crvena kozokrvina*, *vazdazelena kozokrvina* i sl.) i samo za one manje poznate ili novoopisane vrste predlaže novi naziv koji je najčešće tvoren prema sustavnoj oznaci ili je semantički sumjerljiv nazivima u engleskom i njemačkom ili je pak biljka nazvana po imenu nekog botaničara koji ju je prvi opisao (npr. *Fraxinus chinensis*, h. *kineski obični jasen*, e. *Chinese ash*, d. *Chinesische Esche*, ili *Hedera hibernica*, h. *irski bršljan*, e. *Irish ivy*, d. *Irischer Efeu*, ili h. *Wilsonova magnolija*, e. *Wilson magnolia*, d. *Wilson's Magnolie* prema *Magnolia wilsonii*). No, tamo gdje nije mogao ponuditi naziv za rod i poseban naziv za svaku vrstu roda u

binarnoj nomenklaturi, autor ostavlja zabijeljene nazive iz literature ili prazninu koja će se s vremenom popuniti. Takav je naziv roda *Citrus* kamo spadaju agrumi. Naprotiv, za rod *Prunus*, koji u hrvatskom nema zajednički *nomen genericum* nego postoje pojedinačni nazivi za vrste: šljiva, trešnja, višnja, kajsija, breskva i dr., autor predlaže za naziv roda vlastitu hrvatsku tvorenicu prema latinskom *prunus*, to jest *prunika*. *Šljiva* bi tako bila *obična prunika*, *trešnja* – *trešnjina prunika*, *kajsija* – *kajsijina prunika*, *breskva* – *breskvina prunika* itd., što je vrlo prihvatljivo rješenje, dakako ako ga jezična praksa i struka usvoje.

Sinonimni, pa i homonimni nazivi u botaničkom nazivlju, povijesno gledano pravo su jezično bogatstvo koje jezikoslovcima može poslužiti za razna jezična, tj. dijalektalna, etimološka i strukturalna istraživanja, ali, gledano iz kuta struke u kojoj je važno nedvosmisleno određivanje o kojoj je biljci riječ, to samo dovodi do zbrke i nedopustive višeznačnosti.

Autor Želimir Borzan, vrstan stručnjak dendrologije, hortikulture dendrologije i šumarske citogenetike na Šumarskom fakultetu u Zagrebu kvalificirani je stručnjak za takav pothvat standardizacije hrvatskih naziva za drveće i grmlje. On se samo nadovezuje na ranije pokušaje (Domac, Šarić, Šugar i dr.) kojima je cilj bilo označavanje hrvatskih naziva na binarni način.

Središnji dio knjige ili “Glavni imenik” (str. 30–207) sadržava abecedni slijed sustavnih botaničkih naziva, s navedenom eventualnom sinonimikom, i uz svaki se donose odgovarajući nazivi na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku, također s eventualnim sinonimnim nazivima, s time da je naziv prvi po redu ujedno i prijedlog koji bi

valjalo rabiti, a ostali služe za identifikaciju biljke preko drugih u literaturi nađenih naziva. Glavnom imeniku dodan je i popis porodica, s navedenim imenom autora i godinom kada je naziv nastao. Uglavnom se prihvaćaju postojeća rješenja (npr. *božikovke*, *gavezovke*, *konopljevke*, *čempresovke*) i mjestimice predlažu, po autorovu mišljenju, bolja rješenja (npr. *masliničevke* za dafinovke, *bljuštrevke* za bljuštrevce, *drvoguševke* za kurike i sl.). Navode se i ekvivalenti na engleskom i njemačkom. Nastavlja se s abecednim slijedom sistematskih redova, gdje za hrvatske ekvivalente autor predlaže nazive sa sufixom *-vice* (npr. *palmovice*, *trijeslovice*, *čempresovice*, *lovorovice*, *vrbovice* i sl.). Radi veće preglednosti i lakšeg služenja s knjigom u drugom se dijelu donose kazala: 1. znanstvenih sinonima, 2. hrvatskih imena, 3. engleskih imena i 4. njemačkih imena. Na kraju se donosi popis autora znanstvenih naziva biljaka i popis upotrijebljene literature.

Autor je u predgovoru dobro pretpostavio da će mu lingvisti zamjeriti što se služi sintagmom «imena biljaka» jer je u jezičnom uzusu prihvaćen i terminološki ustaljen izraz «naziv» za životinje i biljke. O imenima životinja možemo govoriti kad domaćim životinjama ili kućnim ljubimcima, jednako kao i ljudima, nadijevamo imena, kao Šarko (za psa ili konja), Miki (za mačka i sl.), a ne isključuje se u kućnoj uporabi i biljkama nadjenuti «ime», no, krava, konj, mačka, kao i breza, vrba, lovor i sl. su – nazivi. Molekula deoksiribonukleinske kiseline nije presudna da bi biljke imale imena. Činjenica što se u engleskom kaže *Plant names* ili u njemačkom *Pflanzennamen* ili u tal. *nomi di piante* ili u francuskom *noms de plantes* govori o tome da u

tim jezicima izraz *ime* pokriva dvoje: ‘ime’ i ‘naziv’, a u hrvatskom se ta pojmovna razlikovnost izražava dvjema riječima. Naslov knjige kao «Imenik» ima prethodnika već u Šulekovu *Imeniku bilja* iz druge polovine 19. stoljeća kada takva terminološka razlikovnost u jeziku nije postojala. Jasno nam je da autor knjigu nije mogao – zbog zauzetosti leksičke «kućice» – nazvati *nazivnikom*, ali joj je mogao dati naslov «Hrvatsko nazivlje drveća i grmlja».

Posebno valja napomenuti da oznaka “latinski” – kad je u naslovu postavljena na istu razinu kao “njemački” i “engleski” – nikako ne odgovara ni autorovim namjerama ni onome što nam knjiga donosi. Naime, Borzan se ne bavi latinskim nazivima drveća i grmlja, tj. fitonimijom (kao što su djela Andréa, Stirlinga i dr.) jer on naznačava samo sustavne (sistematske) nazive, a oni se tek u svakodnevnoj i nestručnoj praksi obično nazivaju “latinskima”, premda u njima ima i grčkih i arapskih i drugih sastavnica. Takvo nazivanje sustavnih naziva latinskima nikako nije prihvatljivo.

Kao što nam autor iz svoje struke predlaže niz dobrih i prihvatljivih naziva za brojne vrste drveća i grmlja, držimo da bi i on morao ostati otvoren prema jednoj drugoj struci – jezičnoj.

Smatramo da će biolozima, šumarima, agronomima, farmaceutima i drugim srodnim stručnjacima, zatim studentima na odgovarajućim fakultetima ova knjiga biti dragocjen priručnik. Za njim će posegnuti i prevoditelji koji uvijek muku muče oko pronalaženja ekvivalenta u svojem ili stranom jeziku za mnoge strane ili egzotične vrste koje rastu u našim parkovima, arboretumima i botaničkim vrtovima. Upravo zbog njih možemo samo preporučiti da se

učini i dodatni napor i uz suradnju s drugim stručnjacima ova vrijedna knjiga proširi i na talijanske i francuske nazive drveća i grmlja. Što se tiče hrvatskih naziva možemo samo poželjeti da ih struka prihvati i da zažive u jezičnoj uporabi jer već je stari Horacije ustvrdio:

Si volet usus, Quem peñes arbitrium est et ius et norma loquendi.

Nada Vajs